

МНС УКРАЇНИ

**МІНІСТЕРСТВО
ОСВІТИ УКРАЇНИ**

АКАДЕМІЯ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Кафедра соціальних і гуманітарних дисциплін

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Методичні вказівки до семінарських занять

(для спеціалізації 6.092800)

Харків 2003

РОЗДІЛ I

ВСТУП. СТАРОДАВНЯ ТА СЕРЕДНЬОВІЧНА ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Тема 1.

1. Етногенез слов'ян. Анти, склавини. Роль міграційних процесів у формуванні українського етносу.
2. Слов'янські племена VII-XII ст. Перші державні утворення східних слов'ян.

Відповідь на друге питання передбачає розповідь про найяскравішу археологічну культуру доби енеоліту – трипільську. Її характерними ознаками були в економічній сфері, сфері суспільних відносин, сфері побуту, духовній .

Відповідаючи на третє питання, треба мати на увазі, що більшість сучасних вчених, які вивчають питання етногенезу слов'ян , вважає, що початок формування окремих слов'янських народів і, зокрема, праукраїнського етносу, було покладено процесом розселення антів та склавинів. Є інші теорії походження.

У відповіді на четверте питання слід позначити, що доба VI-IX ст. в історії слов'янства характеризується глибокими соціально-економічними та суспільними змінами, визріванням, появою та становленням тих факторів, що сприяли у IX ст. виникненню Давньоруської держави, своєрідним фундаментом її були великі союзи слов'янських племен. Подальше становлення державності у східних слов'ян було закономірним підсумком внутрішньої еволюції їхнього суспільства.

Подальше становлення державності у східних слов'ян було закономірним підсумком внутрішньої еволюції їхнього суспільства.

Бажано висловити свою думку відносно теоретичних проблем етногенезу слов'ян, впливу на слов'янський етногенез контактів з іноетносами. Поміркуйте над проявою у слов'ян основних ознак етносу: територія, культура, мова, самосвідомість, самоназва.

Література: 6, 10, 14, 21, 39, 45.

Тема 2. Київська Русь (IX – XII ст.)

Навчальні питання:

1. Виникнення і формування державності у східних слов'ян.
2. Етапи розвитку Київської Русі, їх визначальні риси.
3. Політичний устрій. Становлення давньоруського права.
4. Соціально-економічний розвиток, особливості процесу утвердження феодальних відносин у Київській Русі.
5. Запровадження християнства, його вплив на подальший розвиток держави.
6. Етнічний розвиток. Місце Київської Русі в історії давньоруського народу.

Відповідаючи на перше питання, необхідно дати характеристику норманської та антинорманської теорій походження Давньоруської держави, хозарської гіпотези (О.Пріцак) та сучасного якісно нового бачення процесу державотворення русів (П.Толочко, В. Ульяновський та інші.). Бажано також висловити свою думку щодо походження назви Україна, історичного розвитку етноніму "русь" – "рось".

Висвітлюючи друге питання, слід коротко зупинитися на трьох етапах розвитку Київської Русі: виникнення і становлення (кінець IX – кінець X ст.), піднесення та розквіт (кінець X – середина XI ст.), політична роздрібненість (кінець XI – середина XIII ст.), показати визначальні риси цих етапів, зростання цивілізованості держави, активну реформаторську діяльність Київських князів.

У відповіді на третє питання необхідно підкреслити, що Київська держава – ранньофеодальна монархія, що пережила складну трансформацію. Розвиток її державності відбувався у двох напрямках: від системи управління, що впливала з військової організації – до цивільних форм правління та від посилення централізму – до децентралізації. Основні елементи трьох моделей управління – монархічної, аристократичної та демократичної. Слід відзначити, що співпраця суперництва і протистояння цих елементів надавали динаміки суспільному розвитку Київської Русі.

Відповідаючи на четверте питання, треба визначити, що провідною галуззю економіки того часу було сільське господарство, розвиток якого спирався, як на досвід попередніх поколінь, так і пошук нових технологій обробки землі та удосконалення знарядь праці.

Характеризуючи складний і тривалий процес формування феодальних відносин в Київській Русі, необхідно відзначити як його збіг з загальноєвропейськими тенденціями, так і особливості.

Суть п'ятого питання полягає в тому, що запровадження християнства – це епохальний переворот як історії Київської Русі, так і східних слов'ян взагалі, який не тільки суттєво вплинув на всі сфери тогочасного суспільного життя, а й надовго визначив характерні особливості вітчизняної моделі історичного розвитку.

В останньому, сьомому запитанні треба визначити суть проблеми етнічного складу Київської Русі: що існувало в Давньоруській державі – єдина давньоруська народність чи окремі праєтноси українців, росіян, білорусів? Бажано охарактеризувати концепції М.Карамзіна, С. Соловйова, В.Ключевського, М.Погодина, Б. Рибаківа показати новий підхід до вирішення проблеми етнічного складу Київської Русі у М.Грушевського та відношення до нього як офіційної радянської історичної науки, так і сучасних українських істориків (П.Толочко, М.Котляра, І.Брайчевського та інших).

Завершується семінарське заняття оцінкою значення Київської Русі в історії українського народу в контексті історії Європи та світової історії.

Література: 6, 7, 10, 21, 28, 39, 48.

Тема 3. Роздроблення Русі. Південно-західні руські князівства (XII - перша половина XIV ст.)

Навчальні питання:

1. Економічні та соціально-політичні причини феодальної роздрібненості. Етнічні процеси.
2. Київської держава в період феодальної роздрібненості.
3. Монголо-татарська навала.
4. Виникнення та розвиток Галицько-Волинського князівства.

Відповідаючи на перше питання треба зосередити увагу на головних чинниках феодальної роздробленості Київської Русі: невизначені процедури престолонаслідування; зростання боярського землеволодіння; форма об'єднання земель не відповідала вимогам часу; набіги степовиків; велика територія та пов'язане з цим зростання політичної самостійності удільних князівств, занепад торгівельних шляхів, що проходили через давньоруські землі.

У другому питанні звернути увагу, що цей період став перехідним від ранньофеодальної слабо централізованої до феодальної держави. Формування інститутів розвинутого феодалізму, зростання виробничих сил, водночас з падінням обороноздатності.

Розглядаючи третє питання треба висвітлити причини поразки руських князівств у боротьбі з монголо-татарською навалою. Питання залишається дискусійним, що і потребує розкриття з різних боків: 1) монголо-татарська навала та завойовницьке ярмо; 2) особова форма міждержавного союзу Орди та Русі.

Відповідаючи на четверте питання передбачає конкретний Слід назвати передумови виникнення Галицько-Волинського князівства, а також визначити, які риси держави Київської Русі воно наслідувало. Головну увагу слід приділити аналізу етапів розвитку Галицько-Волинського князівства та показати важливу роль князівства в історії.

Література: 6, 10, 18, 21, 25, 27, 43, 47, 48.

Тема 4. Українські землі у складі Литви й Польщі.

Навчальні питання:

1. Загарбання українських земель Литовським князівством.
2. Захоплення Польщею, Угорщиною та Молдавським князівством українських земель.
3. Етапи об'єднання Польського та Литовського князівств.
4. Антифеодальна боротьба українського народу та боротьба за національну незалежність.

У першому питанні розкрити суперечні наслідки захоплення українських земель Литовським князівством: з одного боку – послаблення золотоординським

ярмом; добровільне входження до складу Литви, намагаючись цим союзом захистити свої землі від Тевтонського ордену та монголо-татарської навали; досить вільний економічний розвиток, специфіка державотворення. А з іншого - втрата державності та політичної незалежності.

У другому питанні розглянуто захоплення Галичини Польще, включення Буковини до складу Молдавського князівства, захоплення Закарпаття Угорщиною. Які це мало політичні, економічні та культурні наслідки.

Третьє питання потребує з'ясування основних причин об'єднання Польської та Литовської держав, політичних, релігійних, культурних наслідків цієї події для українських земель, що ввійшли до складу нової держави. (Кревська, Люблінська, Брестська унії).

У четвертому питанні розкрити причини антифеодальної та національної боротьби українського населення проти подвійного гноблення: закріпачення селян; утиски православної церкви, української мови та культури.

Література: 6, 10, 18, 21, 27, 36, 48, 56.

РОЗДІЛ II УКРАЇНА НА ПОРОЗІ НОВОГО ЧАСУ

Тема 5. Українські землі у складі Речі Посполитої (друга половина XVI - перша половина XVII ст.) Становлення козацтва. Визвольна війна.

Навчальні питання:

1. Заняття, побут, звичаї, військово мистецтво, морські походи козаків.
2. Запорозька Січ. Особливості козацької форми державності.
3. Козацько-селянські повстання наприкінці XVI –на початку XVII ст.
4. Причини, характер, періодизація національно-визвольної війни під керівництвом Б.Хмельницького.
5. Утворення Української гетьманської держави.
6. Переяславська Рада та її місце в історії українського народу.

Відповідаючи на перше питання, треба відзначити, що проблема появи козацтва й досі є дискусійною ("хозарська", "тюркська", "черкаська", "татарська", "автохтонна", "захисна" та інші версії). Козацтво сформувалося на стику землеробські та кочової цивілізацій. Грунтом для формування козацтва стали існування великого масиву вільних земель, посилення соціально-економічних протиріч та релігійного і національного гніту; зростання зовнішньої загрози з боку турків та татар.

Розкрити головні ознаки держави, які були притаманні Січі. Специфічні історичні умови та обставини життя запорожців зумовили особливості козацької державності, її недоліки (домінування воєнної та невиконання господарської, демографічної, культурної та інших державотворчих функцій).

У відповіді на третє питання треба відзначити, що головною рушійною силою народних виступів було козацтво, розповісти про дві хвилі активного протесту народних мас проти існуючих порядків. Закінчити відповідь треба аналізом причин поразки козацько-селянських повстань: стихійність; неорганізованість; недосконале озброєння повстанців; локальний характер дій, гнучка політика польського уряду, нечіткість програмних установок тощо, та показати суттєву роль цих повстань в історії українського народу.

Виклад четвертого питання слід розпочати з аналізу причин визвольної війни українського народу 1648-1654 рр., показати стан рушійних сил цієї війни. З'ясувати, які цілі переслідувала кожна соціальна група, виборюючи незалежність України. Висвітлюючи хід визвольної війни, необхідно зосередити увагу на найважливіших битвах та їх наслідках.

Відповідь на п'яте питання – це аналіз процесу формування Української держави. Слід зауважити, що при створенні Української держави у ході визвольної війни був використаний досвід Запорізької Січі. Треба відмітити такі ознаки Української держави: система політичної влади, територія, політико-адміністративний устрій, судова система і судочинство, право, фінансова система і податки, військо, міжнародні зв'язки.

При висвітленні останнього питання слід охарактеризувати дипломатичні, економічні, воєнні взаємовідносини між Українською та російською державами у роки визвольної війни, що зумовили входження України до складу Росії. Слід відзначити, що Б.Хмельницький і російський цар Олексій Михайлович по-різному оцінювали значення україно-російського договору 1654 року, кожна із сторін бачила в ньому ефективний засіб для реалізації власних планів. Бажано висловити свою аргументовану оцінку історико-юридичної суті Переяславсько-Московського договору та ролі Б.Хмельницького у процесі розвитку взаємовідносин між Україною та Росією (наприклад, порівняти точку зору М.Грушевського та Т.Шевченка).

Література: 3, 4, 5, 12, 15, 26, 27, 39, 44, 48, 55, 56.

Тема 6. Українська козацька держава (2 половина XVII- перша половина XVIII ст.)

Навчальні питання:

1. Стосунки України з іноземними державами.
2. Боротьба за владу в Україні.
3. Гетьманство Мазепи. Україна в Північній війні Полтавська битва 1709 року.
4. Наступ царату на автономію України.

У першому питанні розкрити намагання Польщі повернути до її складу Україну, які призвели до Російсько-Польської війни, та змушення після

підписання миру між Польщею та Росією шукати для України інших союзників: союз з Прусією, підтримка Швецією, Молдовою, Валахією, частково Литвою та складання коаліції.

У другому питанні розкрити пропольську та проросійську політику гетьманів України. Прихід до влади Юрія Хмельницького, заміна його Іваном Виговським і повстання проти нього, яке підтримала Москва. Повернення до влади Юрія Хмельницького та підписання Слобідського трактату з Польщею. Поділ України на Правобережжя та Лівобережжя. Андрусівський мирний договір. Гетьманування П. Дорошенко, спроби об'єднання України.

Не одна з країн не хотіла відмовлятися від контролю над українськими землями, втягнуло країну у війну, що призвело до періоду "Руїни".

У відповіді на третє питання розкрити намагання І. Мазепи залишити автономію Гетьманщини у період централізації управління при Петрі I та подальшої її колонізації. Таємні переговори зі Швецією. Непідтримка планів Мазепи. Обрання гетьманом І. Скоропадського. Знищення Січі. Чим стала перемога в Полтавській битві для українців?

У відповіді на четверте питання розкрити демократичність Конституції П. Орлика. Розкрити кроки до ліквідації автономії України (ставлення резидента, Створення Малоросійської колегії, передача влади Правлінню Гетьманського уряду).

Література: 3, 4, 5, 12, 15, 20, 28, 39, 48, 55, 56.

Тема 7. Правобережні та Лівобережні Українські землі в 2 половині XVIII ст.

Навчальні питання:

1. Остаточна ліквідація української автономії.
2. Антифеодальний та національно-визвольний рух на Правобережжі.
3. Соціально-економічний розвиток українських земель у другій половині XVIII ст.

Відповідаючи на перше питання треба зазначити, що політичний тиск царату на Україну у другій половині XVIII ст. увійшов у свою останню фазу, в наслідок цього українські землі стали звичайною складовою Російської імперії. Після скасування Гетьманства було взято курс на жорстку централізацію та русифікацію, цілеспрямований розкол українського суспільства.

У відповіді на друге питання треба проаналізувати основні причини посилення на Правобережжі боротьби селян та козацтва проти феодального та національно-релігійного гноблення: Також треба відзначити, що Росія проводила двозначну політику, що до соціальних та національних рухів українців Правобережжя: з одного боку вона бачила в гайдамаччині засіб дестабілізації та ослаблення Польщі, з іншого не хотіла поширення цього руху на Лівобережжя.

У третьому питанні слід відзначити суперечний характер соціально-економічного розвитку українських земель у другій половині XVIII ст. Незважаючи на рутинний стан техніки та в цілому екстенсивний ріст виробничих сил, йшов процес формування національного ринку, та розвиток капіталістичного укладу в економіці, збільшення товарності виробництва.

Література: 3, 4, 5, 12, 15, 20, 27, 28, 39, 48, 56.

РОЗДІЛ III УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ ПІД ВЛАДОЮ РОСІЙСЬКОЇ І АВСТРІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЙ

Тема 8. Українські землі у складі Росії та Австрії у першій половині XIX ст.

Навчальні питання:

1. Соціально-економічний розвиток українських земель у складі Російської імперії (1 половина XIX сторіччя).
2. Декабристський рух в Україні.
3. Селянські повстання на Україні.
4. Зростання національної свідомості. Кирило-Мефодіївське товариство.

Відповідаючи на перше питання треба зазначити, що економічний та соціальний розвиток українських земель у цей період визначався двома суперечливими, але взаємопов'язаними тенденціями: кризи, занепаду, але домінування старих феодальних відносин та структур, які дедалі більше гальмують розвиток суспільства, з одного боку, і зародження та формування в межах феодалізму нових капіталістичних відносин – з іншого.

У відповіді на друге питання треба відзначити, що серед всіх таємних організацій (масонів, "Товариство об'єднаних слов'ян), що діяли на території України, декабристи були найрадикальнішими та найдійовішими. Вони не тільки створили таємні товариства, але і виробили теоретичну модель майбутнього суспільства. Однак вузька соціальна база, недостатня рішучість, ідейні суперечки, не зорганізованість дій тощо не дали змоги їм реалізувати їх задуми.

У відповіді на третє питання слід підкреслити, що посилення експлуатації селянства в умовах занепаду феодально-кріпосницької системи викликало протидію пригнічених народних мас. Залежно від обставин ця протидія набувала різних форм: Селянський рух свідчив про поглиблення суспільно-політичної кризи.

Відповідаючи на четверте питання, необхідно відзначити, що криза феодально-кріпосницької системи в Росії та Австрії сприяла національному відродженню на українських землях, яке умовно поділяють на три етапи: фольклорно-етнографічний, літературний (або культурницький) та політичний.

Поява та діяльність Кирило-Мефодіївського товариства поклала початок переходу від культурницького до політичного етапу боротьби за національний розвиток України. Заслуга членів Кирило-Мефодіївського товариства була в

тому, що вони спроектували передові західноєвропейські ідеї на український ґрунт, сформулювати основні постулати українського національного відродження, визначили форми й методи досягнення поставленої мети.

Література: 10, 19, 21, 27, 36, 39, 45, 54.

Тема 9. Українські землі у складі Росії та Австрії у 2 половині XIX ст. – початку XX ст.

Навчальні питання:

1. Реформа 1861 року. Скасування кріпацтва.
2. Соціально-економічні зміни у 2 половині XIX ст.
3. Національно-визвольний рух.

У першому питанні розкрити причини скасування кріпосного права, принципи його відміни, реальне втілення в життя. Слід звернути увагу на неоднакове положення різних категорій селянства після реформи та відношення селянства до цієї реформи. Зауважити на градації викупних платежів селян та реальних грошових виплат селян за землю впродовж 49-річного терміну.

Розкриваючи друге питання, необхідно визначити риси наздоганяючої модернізації в Російській імперії, порівняти з реформами в Австрійській імперії (1848). Підкреслити необхідність проведення реформ та сутність земської та міської, судової, військової, народної освіти та фінансової реформ., розкрити їх значіння. Висвітлити особливості економічного розвитку українських земель у складі Росії (збереження відробіткової системи) та Австрії (капіталістичний шлях розвитку) в сільському господарстві, промисловості, торгівлі, транспорті, розвитку міст. Формування пролетаріату як нового класу.

У третьому питанні необхідно підкреслити, що непослідовність, обмеженість, незавершеність реформ посилювали соціальне напруження. Наприкінці XIX ст. активізувався національний рух в Україні, розгорнувся процес самовизначення утворених політичних осередків, національне гноблення в Росії та Австро-Угорщині. Звернути увагу на циркуляр Валуєва 1863 р. та Емський наказ 1876 р., які сприяли зростанню національно-визвольного руху. Розкрити три напрямки національно-визвольного руху. Поява громад, видання національних журналів та газет.

Література: 10, 19, 21, 27, 36, 39, 45, 54.

РОЗДІЛ IV УКРАЇНА В НОВІТНІЙ ЧАС

**Тема 10. Боротьба за відродження державності України (1917-1920 рр.).
Україна в період революційних змін.**

Навчальні питання:

1. Лютнева буржуазно-демократична революція. Організація Центральної Ради. Боротьба за автономію України.
2. Встановлення радянської влади. IV Універсал.
3. Падіння Центральної Ради. Українська держава Павла Скоропадського.
4. Прихід до влади Директорії УНР.
5. Відтворення радянської влади на Україні.

У першому питанні висвітлити революційні події у Петербурзі, перехід влади до Тимчасового уряду, утворення рад робітничих та солдатських депутатів, які виникали на місцях поряд з комісаріатами Тимчасового уряду.

Розкрити масовий характер національно-визвольного руху на Україні, бажання відновити українську державність у формі автономії. Показати склад Центральної Ради та створення тимчасового революційного уряду – Генерального секретаріату на чолі з В.Вінниченком. З'ясувати причини неспроможності Центральної Ради реально очолити процес національного державотворення. Проголошення УНР.

При відповіді на друге питання розкрити стосунки ЦР з петроградським Раднаркомом. Проголошення IV Універсалу. Брест-Литовські переговори після проголошення незалежності, активізація дій українських більшовиків. Бій під Крутами. Створення Донецько-Криворізької Республіки та проголошення її самостійності. Німецька окупація.

У третьому питанні розкрити неспроможність ЦР утримати політичну владу. Утворення Гетьманату П.Скоропадського, внутрішня та зовнішня політика; ставлення населення до гетьманської влади. Досягнення в культурі та освіті.

У четвертому питанні розкрити при причини антигетьманського постановня, продовження громадянської війни. Прихід до влади Директорії, її внутрішня та зовнішня політика. Відновлення чинності усіх законів УНР. Загроза повної окупації та пошук шляхів врегулювання відносин з Польщею. Розкрити значіння Акту злуки для українців. У п'ятому питанні розкрити причини швидкого просування більшовиків під час війни з Директорією. Антибільшовицьке повстання під проводом Н. Махно, “Зелених”. Радянсько-польська війна. Розгром армії Врангеля та завершення громадянської війни. Розкрити причини та дати оцінку політиці “військового комунізму”.

Література: 19, 20, 21, 27, 27, 32, 34, 38, 41, 51.

Тема 11. УРСР в 20-30-х роках XX ст.**Навчальні питання:**

1. Впровадження НЕПу.
2. Утворення Союзу Радянських соціалістичних республік.
3. Індустріалізація.

4. Колективізація.
5. Сталінський тоталітарний режим.
6. Західноукраїнські землі в 1921-1939 рр.

В першому питанні висвітлити чинники кризового стану в економіці, що призвело до впровадження нової економічної політики. Розкрити основні зміни при НЕПі в промисловості, торгівлі, сільському господарстві. Висвітлити економічні та соціальні наслідки цієї політики та причини її згорання.

У другому питанні розкрити необхідність зміни республіканських договорів та фактичного керівництва важливішими сферами життя. З'ясувати причини, об'єктивні та суб'єктивні фактори утворення.

У третьому питанні розкрити причини, передумови, джерела фінансування та особливості індустріалізації на Україні. Етапи здійснення індустріалізації, підсумки та значення. Рекомендовано обміркувати альтернативу форсованої індустріалізації.

У четвертому питанні розкрити економічні та політичні причини колективізації. Звернути увагу на розбіжність проголошених та здійснених принципів колективізації. Розкрити її етапи та наслідки. Голодомор 1932-33 рр. на Україні.

У п'ятому питанні розкрити причини та наслідки процесу "українізації". Масовий терор, який став продовженням репресій на Україні. Фактичне припинення національного розвитку України.

У шостому питанні розкрити становище західноукраїнських земель які знаходились під владою Польщі, Румунії, Чехії. Розкрити стан економіки, розвиток промисловості, сільського господарства та суспільно-політичного життя.

Теми рефератів:

1. Голод 1932- 1933.
2. Голод 1921-1922.
3. Репресивно-каральна система в СРСР

Література: 1, 10, 23, 24, 26, 28, 35, 39, 49, 53.

Тема 12 Україна в роки другої світової війни (1939-1945 рр.)

Навчальні питання:

1. Возз'єднання західноукраїнські земель з УРСР.
2. Українські землі в планах німецького командування. Стан обороноздатності СРСР.
3. Хід бойових дій на Україні на першому етапі Великої Вітчизняної війни: червень 1941 – липень 1942 рр.
4. Нацистка окупація і рух Опору на Україні.
5. Визволення українських земель (липень 1943 – жовтень 1944).

При розкритті першого питання слід акцентувати увагу на зовнішньополітичних планах СРСР щодо західноукраїнських земель у складі Польщі. Пакт Молотова-Рібентропа. Початок радянзації Західної України, її зміст та суперечний характер.

У відповіді на друге питання слід акцентувати увагу на роль, що відводилися Україні у стратегічних планах Німеччини: залежної, без власної економіки та політичного майбутнього країни. Стратегічні помилки Радянського керівництва, організаційна та технічна невідповідність збройних сил СРСР до війни з Німеччиною.

У відповіді на третє питання, розглядаючи хід бойових дій, треба проаналізувати причини невдач радянський військ на першому етапі Великої Вітчизняної війни. Некомпетентність військово-політичного керівництва, матеріальну невідповідність до війни, тощо, але с другого боку відзначити, що героїчний опір Радянської Армії затримав просування груп Німецьких армій “Південь”, зірвали плани “бліцкригу” та наступ на Москву.

Наступне питання повинне висвітлити грабіжницький, антилюдський характер гітлерівського окупаційного режиму, що був спрямований на пограбування українських земель і перетворення України у сировинну та продовольчу колонію Німеччини. Далі слід визначити причини виникнення руху опору на Україні, та показати, що поряд радянським підпілля та партизанським рухом у західних областях України існував рух опору під проводом ОУН УПА, але його діяльність неоднозначно оцінюється українською історіографією і досі є одним з найбільш політизованих питань вітчизняної історії.

У п'ятому питанні треба розкрити політичне значення визволення українських земель від фашистських загарбників, показати хід найбільш визначних військових операцій (визволення Харкова, форсування Дніпра, тощо).

Теми рефератів:

1. Оборонні бої на території України.
2. Визвольні бої.

Література: 1, 9, 22, 26, 28, 35, 36, 37, 39, 49, 52, 53.

Тема 13. Україна у першому повоєнному десятиріччі.

Навчальні питання:

1. Зовнішньополітична діяльність УРСР у перші повоєнні роки.
2. Відбудова господарства. Голод 1946-1947 року.
3. Радянська Західної України. Боротьба з підпіллям ОУН УПА.
4. Ідеологічний тиск Радянської влади на культурні процеси в Україні.
5. Десталінізація.

Треба акцентувати увагу на успіхах української дипломатії, особливо її роль у фундації ООН. Але слід відзначити, що зовнішня політика України була

хоча ефективним, але додатковим інструментом для здійснення зовнішньополітичних намірів керівництва СРСР.

У другому слід визначити, що у період відбудови народного господарства України радянське керівництво повернулось до довоєнної моделі розвитку: екстенсивна індустріалізація на базі розвитку кількох галузей важкої промисловості за рахунок експлуатації сільського господарства, що і було одним з чинників голоду 1946-1947 року.

При розкритті третього питання треба показати неоднозначність характеру змін, що відбулися в результаті радянізації Західної України: з одного боку – докорінна модернізація економічного потенціалу, створення нових галузей промисловості, системи середньої та вищої освіти, системи соцзахисту, з другого – примусова колективізація, терор, депортація населення, знищення УГКЦ. Як наслідок виник масовий опір владі під проводом ОУН УПА.

При відповіді на четверте питання треба показати як саме, стверджувалися Сталінські ідеологічні доктрини на Україні у повоєнні роки: активізація пропагандистської обробки населення та посилення тиску на інтелігенцію. Це було методом тотального ідеологічного контролю за суспільними процесами, засобом нейтралізації патріотично настроєної національної духовної еліти, що суттєво гальмувало національний розвиток України.

У п'ятому питання доцільно вказати, що особливою рисою процесу десталінізації на Україні, була певна децентралізація управління, зростання повноважень місцевих рад, спроба реалізація програми інтенсивного розвитку сільського господарства, повернення частки депортованого населення.

Темі рефератів:

1. Боротьба з українським націоналізмом.
2. Міжнародні відносини України у 40-х - 50-х рр. ХХ ст.
3. Передавання Криму до складу УРСР.

Література: 2, 10, 20, 21, 26, 35, 36, 37, 43, 50, 52.

Тема 14. Україна в другій половині 60х – першій половині 80-х років ХХ століття

Навчальні питання:

1. Економічна реформа 1965р. та її наслідки
2. Посилення кризових явищ у суспільному виробництві
3. Зростання застійних та кризових прояв у економічному та політичному житті.
4. Посилення ідеологічного диктату у суспільному житті. Дисидентський рух.

При відповіді на перше питання слід відзначити, що реформа 1965 року носила дуже суперечний характер та була спробою вмонтувати елементи економічного стимулювання в командно-адміністративну систему. Розгорталася два взаємовиключні процеси: посилення централізму в економіці та задіяння ринкових економічних регуляторів.

Розкриваючи друге питання треба проаналізувати причини кризових явищ у суспільному виробництві: наростаючу бюрократизацію економіки, нездатність командно-адміністративної системи пристосуватися до вимог НТР, зрівнялівку в оплаті праці, екстенсивний розвиток та затратність виробництва тощо. Зазначити, що ці фактори приводили до зниження економічної ваги України в СРСР, консервації відставання від передових країн Заходу. Розкрити сутність брежнєвської внутрішньополітичної “стабілізації”, яка полягала у консервації існуючого ладу, зміцнення політичного монополізму КПРС.

У третьому питанні зазначити фактори, які приводили до зниження економічної ваги України в СРСР, консервації відставання від передових країн Заходу. Розкрити сутність брежнєвської внутрішньополітичної “стабілізації”. Яким шляхом реалізовувалося народовладдя РАД.

У відповіді на четверте питання слід зазначити, що суперечливі тенденції наростання кризи відбувалися і в духовній сфері. Поява дисидентства. Треба також визначити три течії, що існували в українському дисидентстві.

Теми рефератів:

1. Зростання застійних та кризових прояв у економічному та політичному житті України.
2. Нерозв'язані проблеми підвищення життєвого рівня народу.
3. Духовне життя в Україні.
4. “Відлига”.

Література: 2, 8, 10, 21, 26, 35, 37, 43, 50.

Тема 15. Поглиблення кризи тоталітаризму в СРСР і проголошення незалежності України (1985-1991 рр.)

Навчальні питання:

1. Спроби перебудови та системний криза внутрішньої та зовнішньої політики СРСР.
2. Діяльність націонал-патріотичних суспільних організацій на Україні.
3. Загострення політичної та економічної кризи в Україні восени 1990 року. Наростання страйкового руху.
4. Політичні передумови формування незалежної Української держави та проголошення незалежності України.

У відповіді на перше питання треба відзначити, що перебудова була спробою деякої модифікації тоталітарного режиму СРСР та що врешті решт призвело до фактичного провалу горбачовської “перебудови”.

Відповідаючи на друге питання треба підкреслити величезну роль низки суспільних організацій України у пробудженні національної свідомості українського народу, обґрунтування та поширенні ідей створення незалежної держави. Особливу увагу треба приділити діяльності “Спілки письменників України”, Народного Руху України, “Просвітам”, Українській республіканській партії.

У відповіді на третє питання треба проаналізувати причини загострення політичної та економічної кризи восени 1990 року на Україні – нездатність КПРС та КПУ вчасно та адекватно реагувати на суспільні вимоги, порушення виробничих зв'язків, запровадження карткової системи на деякі товари тощо. Як результат – розгортання страйкового руху у промислових регіонах України та висування не тільки економічні, але і політичних вимог до влади.

У відповіді на четверте питання доцільно розкрити причини заколоту ДКНС як останньої спроби політичної верхівки СРСР втримати владу та цілісність держави, висвітлити політичну позицію керівництва України під час серпневих подій 1991 року, значенні грудневого референдуму 1991 року, який не тільки підтвердив вибір українського народу, але і відкрив шлях до міжнародного визнання України.

Теми рефератів:

1. Сучасні відносини між Україною та Росією. Україна на міжнародній арені.
2. Економічний розвиток сучасної України.

Література: 2, 10, 21, 26, 35, 37, 43, 50.

Тема 16. Розвиток незалежної України

Навчальні питання:

1. Становлення владних структур незалежної України
2. На шляху до економічної незалежності
3. Становище в соціальній сфері.
4. Зовнішня політика України.
5. Нові тенденції в культурному житті.

Відповідаючи на перше питання, треба показати, як на рубежі 80-90 років ХХ ст. в Україні розпочався і набув подальшого розвитку процес руйнування адміністративно - командної системи управління і демократизації соціально-економічного та державно-правового ладу. Акт проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 року. Результати всеукраїнського референдуму 1 грудня 1991 року. Хід побудови державного апарату України (Закон про

державну владу та місцеве самоврядування). Прийняттям Конституції України 1996 року.

У відповіді на друге питання визначити, в чому полягає суть перехідного періоду в економічній сфері. Проаналізувати моделі переходу до ринку, запропоновані пропонує світовий досвідом. Характерні риси розвитку підприємництва в Україні. Розкрити основні тенденції та проблеми розвитку економіки незалежної України.

Переходячи до висвітлення 3-5 питань, слід мати на увазі, що проголошення незалежності України поклало початок перехідного періоду, суть якого у переході до якісно вищого етапу суспільного розвитку:

- у політичній сфері – від тоталітаризму до демократії;
- в економічній – від командної економіки до ринкової;
- у соціальной – від людини – гвинтика до активного творця власної долі;
- в гуманітарній – від класових до загальнолюдських цінностей;
- в міжнародній - від об'єкта до суб'єкта геополітики.

Література: 2, 10, 13, 21, 26, 35, 37, 43, 50.

Темы рефератов должны быть к каждой теме?

ЛІТЕРАТУРА

1. Турченко Н. Історія України в першій половині ХХ ст.
2. Турченко Н. Історія України в другій половині ХХ ст.
3. Антонович В. Про козацькі часи на Україні. - К, 1991.
4. Апанович О. Розповіді про запорізьких козаків. - К, 1991.
5. Апанович О. Гетьмани України і кошові отамани Запорізької Січі. - К, 1993.
6. Баталій Д. Нарис історії України. Доба натурального господарства - К, 1994;
7. Баран В., Козак Д., Терпиловський Р. Походження слов'ян —К. 1991.
8. Баран В. Україна після Сталіна - нарис історії 1953-1985 рр. - Львів, 1992.
9. Білас І. Репресивно-каральна система в Україні. 1917-1953. Суспільно-політичний та історико-правовий аналіз у 2 кн. —К. 1994.
10. Бойко О.Д. Історія України. – К., Вид. 2, 2000.
11. Боплан Г. Опис України. Меріме П Українські козаки та їхні останні гетьмани. Богдан Хмельницький. - Львів, 1990.
12. Борщак І. Мазепа, Орлик, Войнаровський - Львів, 1991.
13. Баран В., Гріцак Я., Зайцев О. Історія України. -К, 1998.
14. Брайчевский М. Утверждение христианства на Руси. - К, 1989.
15. Володарі гетьманської булави. Історичні портрет. - К, 1994.
16. Волковинський В. Нестор Махно. Легенди і реалії. К, 1994.
17. Верспек В. Махновщина - К, 1992.
18. Історія України в особах. -ІХ-ХІІІ.-К, 1993.
19. Історія України в особах. - ХІХ-ХХ ст. - К, 1995.
20. Історія українського війська Т.1.—Львів, 1992; т. 2.—Львів, 1989.
21. Історія України: нове бачення. - К, 1995—1996. Т. 1-2.

22. Коваль М Україна 1939-1945. Маловідомі і непрочитані сторінки історії. -К, 1995.
23. Касьянов Г., Даниленко В. Сталінізм і українська інтелігенція (20-30-ті роки). - К, 1991.
24. Колективізація і голод на Україні (1922-1933) Зб.докум. і матеріалів,—К, 1993.
25. Котляр М Історія України в особах. Давньоруська держава —К., 1996.
26. Котляр М, Кульчицький С. Довідник з історії України. —К. 1996.
27. Костомаров М Історія України в життєписах визначних її діячів. - К, 1991.
28. Крип'якевич І. Історія України. - Львів, 1992.
29. Кульчицький С. Комунізм в Україні: перше десятиріччя (1919-1928). -К, 1996.
30. Конквест Р. Жнива скорботи. Радянська колективізація і голодомор.—К 1993.
31. Косик В Україна і Німеччина в другій світовій війні. Париж; Нью-Йорк, Львів, 1993.
32. Литвин М, Науменко К. Історія ЗУНР. - Львів, 1995.
33. Мачук П. Українська Повстанська Армія 1942-1945, -Львів, 1991.
34. Млиновецький Р. Нариси з історії українських визвольних змагань 1917-1918. -Львів, 1994.
35. Нагаєвський І. Історія української держави ХХ ст. - К,, 1994.
36. Нариси з історії українського національного руху. - К, 1994.
37. Національні відносини в Україні у ХХ ст. Збірник документів і матеріалів. - К, 1994.
38. Петлюра С. Статті. - К, 1993.
39. Полонська-Василенко Н. Історія України. У II~х томах. - К, 1992.-Т. 1-2.
40. Панчук Ю. Микола Іванович Костомаров. — К., 1992.
41. Революція наУкраине (по мемуарам белых). — К, 1990.
42. Реєнт О. Українська революція. - К, 1996.
43. Сергійчук В. Національна символіка України, -К, 1992.
44. Смолій В, Степанков В. Богдан Хмельницький. Політичний портрет. - К, 1993,1995.
45. Субтельний О. Україна; історія. - К, 1991-1993.
46. Терещенко Ю. Україна і європейський світ. - К, 1996.
47. Толочко П. Київська Русь. - К, 1996.
48. Толочко П. Історичні портрети. - К, 1990.
49. Трофимович В. Україна в роки другої світової війни (1939-1945). -Львів, 1995.
50. Українська державність у ХХ ст. -К, 1996.
51. Українські січові стрільці. -1914-1920. - Львів, 1991.
52. Шеповал Ю. У ті трагічні роки. Сталінізм на Україні. —К, 1990.
53. Шеповал Ю. Україна 20-50-х років: сторінки ненаписаної історії.-К,1993.
54. Шип Н. А. Интеллигенция на Украине (XIX в.) Историко-социологический очерк. —К, 1991.

55. Яворницький Д. Історія запорізьких козаків. У 3-х томах - Львів, 1990-1992. - Т.1993.
56. Яковенко Н. Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII ст. (Волинь і Центральна Україна). - К, 1994.